

Pedagógusok Arcképcsarnoka XIII. kötet (könyvbemutató)

Igen tisztelt vendégeink, kedves kollégák, és kedves munkatársaink!

Tizenharmadik kötetünk előszavát alapító főszerkesztőnk Ungvári János tanár úr írta. Szép és tartalmas bevezetőjében nemcsak az új kötetről, hanem a sorozat korábbi darabjairól is szólt, és abban minden fontosat megfogalmazott.

Ez alkalommal számomra az a lehetőség adódik, hogy személyes impresszióimmal csatlakozzam főszerkesztőnk szavaihoz. Mindenek előtt, szeretném megköszönni neki – részben a magam, részben valamennyi munkatársunk nevében -, hogy létrehozta ezt a fórumot, ahol méltó emléket állíthatunk mindazoknak, akiknek hálaival tartozunk: tanárainknak, hozzátartozóinknak, kollégáinknak, akik tudásukkal, gondoskodó szeretetükkel, segítőkészségükkel életre szóló, követendő példát adtak. A régebbiekről szóló megemlékezés – alapos kutatómunka eredményeként – szintén az utókor hálájának jele. A magyar társadalom olyan rétegéről nyújt képet a sorozat, amelyre méltán büszkék lehetünk.

Ma már alig akad olyan ember, aki élete során ne tanulhatott volna és ne találkozott volna pedagógussal. Mindenki őriz emlékeket az iskoláról, nevelőiről, tanáiról. Az emlékek idővel felértékelődnek, hiszen érett fővel ki-ki pontosan tudja, mit köszönhet azoknak, akik kézzel-kévre adván egyre magasabb szinten jutatták el céljai megvalósításához. Erről vallanak az életrajzokban idézett tanítványi visszaemlékezések, az egykori diákok által kezdeményezett emléktáblák, alapítványok, és a szeretett tanárokról elnevezett iskolák, tantermek: Miskolcon a leánygimnáziumot már a 19. század végén igazgatója nevére „Tótpál”-ként emlegették, a majsajakabszállási iskola sok évtized után vette fel első tanítója nevét. Osztályfőnökük, Almássy László emlékére egykori nyíregyházi diákjai alapítványt tettek. Várpalotán a gimnázium korábbi igazgatójának emléktáblát állítottak. Dr. Berencsi Györgynek, a kiváló virológus egyetemi tanárnak már halála évében emléktáblát avattak. A kocséri óvodát Boros Lászlóné óvónő emlékének ajánlották. Szilágyi Péter zenetanárnak tanítványai és tisztelői Berettyóújfaluban mellszobrot állította a zeneiskola parkjában. A felsőnyárádi iskolában tanterem viseli első igazgató-tanítója, Szoboszlai György nevét. Dr. Turtsányi Ambrus, egri teológiai tanár emlékére szeretett kápolnájában állítottak márványtáblát.

Sokan már életükben számtalan elismerést, kitüntetést kaptak, de szomorúan említem, hogy nem mindenki részesült a megérdemelt elismerésben. A második világháború előtt nem osztogatták a kitüntetéseket, később pedig nem feltétlenül a szakmai munka jutalmául. Huszadik századi történelmünk ellentmondásai az életrajzokban is tükröződnek: 1955-ben magas állami kitüntetésben, Kossuth-díjban részesült Ambró Ilona, a nagylapostanyai iskola gondos, lelkiismeretes tanító nénije és ezzel csaknem azonos időben, koholt vádak alapján letartóztatták és börtönbe hurcolták a győri, Révai Miklós Gimnázium kiváló nyelvtanárát, Gauder Andort. Figyelemreméltó Fáy Andrásná Dr. Csávásy Alice életpályája is. A kiválóan képzett magyar-német szakos tanárnőt, aki nem tudott azonosulni a második világháború utáni új rendszer oktatáspolitikájával, megfosztották állásától, csak irodai segédként dolgozhatott éveken át. Tanítványa, a szintén kiváló irodalom tanárnő, Moravcsék Mária írta róla: „Hallatlan tudás és tájékozottság, humor és szeretetből táplálkozó erő sugárzott belőle, aki nem tudott és nem akart eleget tenni az osztálygyűlésre való felszólításnak, s aki a méltatlan miskolci száműzetés éveit is jellemnevelő nyereségnek tekintette.”

Tóth László, orosházi evangélikus kántor-tanító – akire egykori diákja, Darvas József író is hálával emlékezett – az iskolák államosítása után nem folytathatta a tanítást, mert nem tudta elviselni, hogy a vallásos nevelést kiszorították az iskolákból. Az új kötetben lévő életrajzokat olvasgatva szembetűnő a hittel élő pedagógusok és egyházi iskolák munkájának jelentősége.

Dr. Berényi Dénes fizikus professzor, évekig a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke és a Debreceni Akadémiai Bizottság elnöke, nyíltan vállalta hitbeli meggyőződését. Keresztény értékrendje hatotta át munkáját, tanítványaihoz, kollégáihoz fűződő kapcsolatát. Dr. Drégelyi Lászlónét hitének következetes megvallása miatt folyamatos zaklatások érték. Csikainé Dr. Buczkó Margit tudós fizikus, egyetemi oktató Isten-hitéről élete alkonyán írt fohásza tanúskodik. Érdi Rozália matematika-fizika szakos tanárnő életét – akire egykori tanítványa, Pozsgay Imre is a legnagyobb szeretettel emlékezett – a hűség és a hitből fakadó önzetlen szeretet jellemezte. A gondviselés erejébe vetett bizalom vezette a jázszentendrési tanítót, Kunráth Sándor és hadifogságból hazatért bajtársait Mária-szobrot állítsanak templomuk elé. Lélekemelő Tímár Pálné lelkész-asszony vallásoktató önéletírása, akinek hite adott erőt hivatása betöltéséhez. Ötven éven át jó pásztor, gyámola volt a reá bízottaknak. „Tulajdonképpen mint anya álltam a gyülekezetekben” – írta, s ez így volt természetes, hiszen lelkipásztor férjével öt gyermeküket is felnevelték egyházi szolgálatuk mellett.

Különösen megragadott Pápay Sándor miskolci tanár önéletrajzának néhány részlete. Idézem: „Megadatott, hogy közelségébe kerüljek a legnagyobb magyar nevelőnek, a hitvalló Karácsony Sándornak s mellette a prédikátorosan kemény, Kálvint követő tudósnak, a történelem professzor Szabó Istvánnak. Tőle tanultam, hogy: «Legyen a kálvinizmust szolgáló pap és tanító egyházának és népének felelős vezetője, mert igen megfogyatkoztunk hitünkben és magyarságunkban.» - Így formálódott ki bennem az a tanár ideál, aki alkotószellemű, szakmailag jól képzett, hitvalló, istenfélő... Karácsony Sándortól tanultam: mindenütt mindig lehet Istent szolgálni.” Pápay tanár úr történelem óráin gyakran hangoztatta, hogy „mi magyarok sokat kaptunk Európától, de legalább annyit adtunk mi is...” A jövőt illetően meggyőződése volt, hogy „... ebben a multikulturális világban a nemzetet meg kell tartani sajátos kultúrájával, történelmi, népi hagyományaival és nyelvével, hogy az emberiség is gazdagabb lehessen a magyarsággal.” Humánus hittem vallotta: „... nem az erőszak, a lakosság tömege, vagy a fegyverek ereje teszi erőssé a nemzetet, hanem az elégedett és boldog emberek sokasága.” Ő maga sok száz tanítványának adott példát hitével, hazaszeretetével, tudásával, családi életével.

Idei kötetünkben sok-sok pedagógus házaspár párhuzamos életrajza olvasható: Barta Andrásék, Boros Lászlóék, Farkas Jánosék, Gauder Andor és felesége, Kutas Györgyék, Margócsyék, a Pálóczy házaspár, Posta Lajosék, Privler Pál és felesége, akik egymás munkáját értve és segítve töltötték be hivatásukat az iskolában és osztoztak a családi élet gondjaiban, örömeiben. Dr. Szikágyi Béla és felesége életútjának bemutatására frappáns megoldást talált Raffayné Oláh Katalin: nem választotta külön a két összefonódó életutat, így elkerülte az óhatatlanul felmerülő ismétlődő adatok közlését.

Néhány pedagógus-asszony házastársáról már korábban írtunk, most Dr. Nánay Béla feleségéről, a jóemlékű Vilma néniről emlékezünk meg. Szalay Sándorné Dr. Csongor Éva maga is tudós tanár, kutató volt, férje munkatársa, két kiváló fizikus édesanyja. Akadémikus fia szerint édesanyjuknak volt nagy szerepe abban, hogy a családi hagyományt követve ők is fizikusok lettek. Dr. Vekerdi Béla felesége, Király Ilona a debreceni Dóczy Intézet polgári

iskolájának igazgatónöje hivatása gyakorlásában is méltó párja volt férjének. Fiaik, Vekerdi László és József Széchenyi-díjas tudósok lettek.

A pedagóguspályát választók többsége, főleg a második világháború előtt sokgyermekes vidéki családból indult, vagy elődei példáját követve lett tanítónak, tanárrá. Az életrajzokban tiszteletreméltó pedagógus-dinasztiák képe rajzolódik ki, mint a debreceni Nádasdy József, a tiszacsegei Németh Lajos és Petraskó Sándor Porcsalma község kántor-tanítója, valamint Tóth Károly sárospataki zenetanár esetében, akiknek nemcsak felmenőik, hanem unokáik is pedagógusok.

Hegedűs András szegedi főiskolai tanárt irodalmi élményei vezérelték a katedrára. Visszaemlékezésében írta: „a középiskola és az egyetem padjaiban elsősorban Arany János költészete formált magyartanárt belőlem... a költő mellett a tanár Arany János is tanítómá, mesteremmé vált.” Kutatóként a magyar írók tanítói, tanári munkájával, az irodalom pedagógus-ábrázolásával és az írók pedagógiai nézeteivel foglalkozott.

Tudós magyar egyetemi tanárok külföldön is hírnevet szereztek, mint a 2013-ban elhunyt Dr. Futaky István nyelvész professzor és Dr. Kovács László, aki Ausztráliában honosította meg a matematikai tehetséggondozást.

Sok-sok küzdelmes és sikeres életút zárult le az elmúlt évben, közöttük Kósa Lajosé, a debreceni Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskola, a „Bethlen Örökös Tanára” megtisztelő címmel kitüntetett tanáré, akiről érdemes elmondanom, már temetése napján felhívott egy régebbi tanítványa, hogy el ne felejtsük Kósa tanár úrról! Lupsa Józsefné Gál Mária halálával egyesületünket is súlyos veszteség érte, kötetünk számára rendre ő írta meg a kótaji pedagógusok életrajzát.

Eltávozott a Debrecenben is jól ismert Emőd Dániel, a magyar huszár-hagyományok hű ápolója, Jánovszky Etelka szarvasi tanárnő, Dr. Margócsy József, a nyíregyházi tanárképző főiskola tanára, főigazgatója, irodalomtörténész, a város helytörténet írója, a sokoldalú Szabó Zoltán püspökladányi tanár és megannyi pótolhatatlan pedagógus egyéniség, akik nélkül szegényebb lett világunk. Az életrajzok záró sorait követő aprócska virágdísz legyen kegyeletünk emlékjele!

Szívem szerint megosztanám minden jelenlévővel azokat a gondolatokat és érzelmeket, amelyek egy-egy életrajz olvasása nyomán merültek fel bennem. Jó volt látni, visszaidézni az ismerős arcokat: Orbán Józsefné Joli néni derűs tekintetét, aki a debreceni Kossuth Gyakorló Gimnázium helyettes igazgatójaként bölcsességével, kiegyensúlyozottságával iskolánk megtettesült jó szelleme volt. Megható volt viszontlátni Oláhné Dr. Erdélyi Máriát, korán eltávozott egyetemi kolleginánkat, és Okos Lászlót, a debreceni Siketnéma Intézet igazgatóját. A Tóth Árpád Gimnázium népszerű Samu bácsija, Koós Sándor tanár úr tettekkészsége, humora, hagyománytisztelete nemcsak tanítványait, de a szülőket is magával ragadta. Ábrahámné Varga Örzse életrajza nyomán felvillant fiatalkori arca. Magi István komoly tekintetében felismerhető az egykori fiatalember, aki már egyetemistaként sokoldalú érdeklődésével hívta fel magára a figyelmet.

A korrekt és érzelmektől sem mentes életrajzok ember-közelbe hoztak, szinte személyes ismerőssé tettek sok-sok pedagógust, akikkel jó lett volna találkozni: Auer Gyula zenetanárral; a roma felzárkóztatás elméleti és cselekvő szakemberével, Bogdán Bélával; a

rendkívüli nyelvtudással és művészi tehetséggel megáldott Deme Dezsővel; Dr. Derda István sárospataki tanárral; Fazekas Sándornéval; a matematikát megkedveltető Dr. Filep László; Gaál Dezső; Gilányi János; Haraszi József és Palotás József tanár urakkal, idősebb Sepsy Károllyal.

Hetek óta azon kapom magam, hogy eszembe jut egy-egy név, felvillan egy-egy arc, s mintha ismerősökre emlékeznék, úgy gondolok Horváth Sándor tanár úrra, Kurucz János „vándortanítóra”, Nyéki Lászlóra, Dr. Nagy József egri főiskolai történész-tanárra, a tanulásmódszertan szakértőjére, Oroszlány Péterre, Cs. Pataj Mihály művésztanárra, Csendes Károly, Erős András, Sinka Gyula mérnök-tanárokra, Szaniszló Ferencre, Szloszjár Emíliára, Tar Jánosra. Remélem, hogy Dr. Rácz István és Dr. Varga Zoltán történész professzoraim életrajzával magam is hozzájárulhattam két tudós tanár emlékezetének fenntartásához.

Hűséges munkatársunk, Kántor Sándorné, ez alkalommal Rátz Lászlóról, a nagyhírű, Nobel-díjas tudósokat nevelő budapesti evangélikus fasori gimnázium tanáráról írt „Emlékezünk régiekről” rovatunkban. A legendás matematikatanár emlékére alapították a „Rátz Tanár Úr Életműdíjat”, amelyet évente két-két közép és általános iskolai matematika-, fizika-, kémia-, illetve biológia szakos tanárnak adományoznak. Örömeinkre szolgál, hogy 2013-ban a díjazottak között volt egyesületünk tagja, Cs. Nagy Gábor, a Vegyipari Szakközépiskola nyugalmazott igazgatója. Valamennyiünk nevében őszinte szívvel gratulálok!

Az új kötet utolsó lapjain található repertórium arról tájékoztat, hogy immár 1550 pedagógus életrajzát közölte sorozatunk. Köszönet illeti mindazokat, akik önkéntes munkájukkal, anyagi támogatásukkal hozzájárultak a kiadvány megjelenéséhez.

Igen nagy munkát végzett kötet szerkesztőnk, Nyirkos Tibor tanár úr és a szöveggondozásban résztvevő kollégák, valamint technikai szerkesztőnk, Csermely László, aki évről-évre gondoskodik a repertórium aktualizálásáról is és gondos munkával gyűjti, válogatja a betűrendes fejezetek élére kerülő, tárgyunkhoz illő idézeteket.

Végül tisztelettel kérem, olvassák el figyelmesen kötetünk előszavát, a főszerkesztői tájékoztatót az arcképvázlatokról, valamint az életrajzok íróinak szánt útmutatót. Kérem leendő szerzőtársainkat, fogadják el az útmutató tanácsait, ajánlásait, és ezáltal nyújtsanak segítséget a szerkesztés munkájához.

A most átadásra kerülő kötetéről, a benne szereplőkről csak vázlatosan szóltam, de remélem, ahhoz elég volt, hogy felkeltsem érdeklődésüket, és kívánom, hogy átolvasva ismerjék meg az eltávozottak példamutató életútját, munkásságát.

Korompai Gáborné